

Jeugdcultuur in Nederland

Dr. Pauline Naber, Lector Leefwerelden van Jeugd, Hogeschool Inholland

Mmv Veerle Knippels, MSc, onderzoeker Leefwerelden van Jeugd

Is er sprake van een jeugdcultuur die als ‘Nederlands’ te omschrijven is, van subculturen en jeugdstijlen die vooral of misschien wel alleen in Nederland te vinden zijn? Vroeger misschien, toen er nog geen radio, televisie, gsm en internet was, toen jongeren niet massaal naar Ibiza afreisden om een danceparty bij te wonen, er nog geen digitale gamecultuur bestond waarin jongerenclans zich wereldwijd met elkaar verbinden. Misschien vóór het tijdperk van migratie en globalisering, toen Nederland begon en ophield bij de landsgrenzen, toen jongeren via kerkelijke en politiek gebonden instituties werden ingevoegd in de maatschappelijke orde. Aan de andere kant, als we jeugdcultuur begrijpen als culturele uiting (via muziek, kledingstijl, taalgebruik, haardracht) van wat er onder jongeren leeft - van de normen en waarden die ze omarmen, als hun reactie op maatschappelijke ontwikkelingen, dan kan het niet anders dan dat jeugdcultuur in Nederland vroeger en nu ‘typisch’ Nederlandse trekken heeft.

In dit artikel beschrijven we voorbeelden van jeugdcultuur die zich vroeger in Nederland manifesteerden en die tegenwoordig zichtbaar zijn. We gaan in op ontmoetingsvormen, muziekvoorkeuren, uitgaanstrends, kledingstijlen, vroeger en nu, waarin oude en nieuwe generaties zich herkennen. Het artikel begint met een terugblik op ontmoetingsvormen van jongeren in de vroegmoderne tijd, staat stil bij jong zijn in georganiseerd verband voor en na de tweede wereldoorlog, en gaat vervolgens in op het ontstaan van ongebonden jeugdculturen vanaf de jaren zestig. Daarna worden enkele opvallende jeugdculturen en jeugdstijlen vanaf de jaren zeventig beschreven, uitmondend in jeugdcultuur ‘anno nu’. Hoewel gebeurtenissen en ontwikkelingen in Nederland en Europa en ook invloeden vanuit de Verenigde Staten van grote invloed zijn op de betekenis die jeugdcultuur voor jongeren heeft, op de groepen jongeren die zich ermee verbinden, ligt de nadruk in dit artikel op de uiterlijke vormen ervan. Aan de orde komen enkele opvallende jeugdstijlen, waarbij gebruik is gemaakt van diverse bronnen, waaronder: *Wilde Jaren. Een eeuw jeugdcultuur*, Tom ter Bogt & Belinda Hibbel red. (Lemma, 2000); *Alledaags leven. Hangjongeren & Dugouts*, Pauline Naber (Waanders, 2010); *Leefwerelden van Jongeren*, Joke Hermes, Pauline Naber & Arjan Dieleman, red. (Coutinho, 2007); *Jaarboek ICT en Samenleving 2006. De digitale generatie*, Jos de Haan & Christian van 't Hof, red. (Boom, 2006).

Spinningen en kwanselbieren: historische vormen van jongerencultuur

Jongerencultuur is niet alleen een fenomeen van de 20ste en 21ste eeuw, maar is via oude prenten, geschriften, volksverhalen en liederen in Nederland ook verder terug te vinden in de geschiedenis, met name in de vroegmoderne tijd. Gerard Rooijackers laat in zijn proefschrift *Rituele repertoires* zien hoe ongehuwde meisjes en jongens op het platteland van Noord-Brabant (in het zuiden van Nederland) elkaar ontmoetten in de vroegmoderne periode. De speelse en uitdagende manieren waarop de jongeren destijds met elkaar omgingen – drinken, dansen, zingen, fysieke contacten – fungeerden volgens Rooijackers als belangrijke overgangsrituelen naar de volwassenheid, naar een leven met huwelijk en gezin. Deze overgangsrituelen waren echter een doorn in het oog van de klerikale elites. Ze zouden de fatsoensnormen en de kerkelijk gedicteerde gedragsregels schenden. Rooijackers beschrijft spinningen, labbayen en kwanselbieren als informele bijeenkomsten van jongeren en jongvolwassenen die volgens traditie, maar ongeschreven regels verliepen.

De *spinningen* waren avonden waarop meisjes en vrouwen op het platteland de winteravonden doorbrachten met spinnen en andere werkzaamheden. Tijdens het handwerk werd er veel gepraat en gelachen, werden kennis en wetenswaardigheden uitgewisseld. Jongere meisjes werden ingewijd in de geheimen van de vrouwenwereld. Volgens goed gebruik brachten halverwege de avond de jongens uit het dorp een bezoek aan de spinning. Er werden gezelschapsspelletjes gespeeld, gelachen en gedanst. De bijeenkomsten boden de jongens en meisjes de gelegenheid elkaar vrijblijvend te leren kennen en tot een partnerkeuze te komen. In de ogen van de kerk en gegoede burgerij waren dergelijke spinningen onkuis en verderfelijk, in de beleving van de jongeren ging het om plezierige en uitdagende manieren om de andere sekse te leren kennen.

Even verderfelijk waren volgens de katholieke geestelijkheid de *labbayen*, ‘dartele en onbeschaamde samenkomsten van jongens en meisjes op het platteland in herbergen of andere plaatsen, om te dansen, te drinken, plezier te maken, te kletsen’, zo schreef de moraaltheoloog Joseph Pauwels in 1749. Hij schreef een boekje over dergelijke jongerenbijeenkomsten, om biechtvaders te informeren en te waarschuwen voor de aard van het vermaak. Er werd gezongen en gedanst en bier gedronken, terwijl de handen

van de jongens en meisjes elkaar terloops betastten. Er werden kussen uitgewisseld. Het was lichtzinnig en ongeoorloofd, zo luidde zijn oordeel. Wie eraan deelnam, hoefde niet op een absolutie in de biechtstoel te rekenen.

De *kwanselbieren* tot slot stonden voor het bier of de sterke drank die de jonkheid dronk ter gelegenheid van een huwelijk of ondertrouw. Het afscheid van de jonge jaren en overgang naar het huwelijk werd gemarkeerd door het schieten met geweren bij het huis van de bruid ('de bruid losschieten') en speels versperren van de weg aan het toekomstige bruidspaar opdat ze geld en drank afstonden aan de jongelui. Het drankgebruik vond plaats op straat en dorpspleinen, en leidde niet zelden tot opleving van oude vetes.

Dit soort rituelen werd zo goed als het ging verboden, maar bleven desondanks toch in gebruik in veel dorpen op het platteland. Het waren manieren om als jongeren een eigen leefwereld te creëren, om als jongens en meisjes elkaar te ontmoeten en plezier te maken op wat een 'informele huwelijksmarkt' genoemd zou kunnen worden.

Straatcultuur in het verleden

De straat gebruiken als ontmoetingsplek is van alle tijden. Dat deden zowel jongeren als volwassenen. Op het dorpsplein, in de buurtwinkel of in het plantsoen werden nieuwtjes uitgewisseld en een praatje gemaakt. Zowel dorpsbewoners als stedelingen in dichtbevolkte wijken troffen elkaar op vaste plekken. Op het platteland waren het kerkplein, de dorpswinkel en de wekelijkse markt bekende trefpunten. Er werden er inkopen gedaan en er werd handel gedreven, maar ook was de straat de plek waar dorpsroddels konden worden opgepikt en verspreid, berichten van geboorte en overlijden gedeeld, sociale ontmoetingen gearrangeerd. De dorpsfeesten, kermissen, jaarmarkten en zondagse wandelingen brachten ongehuwde jongens en meisjes met elkaar in contact.

In de stad had de straat voor kleinbehuisde arbeidersgezinnen van oudsher niet alleen een sociale functie, maar fungeerde ook als een uitbreiding van de huiskamer. Zodra het weer het toeliet om op straat te verkeren, stuurden moeders hun kinderen naar buiten en zetten hun stoel voor de deur om tijdens het schoonmaken van groenten of doen van verstelwerkzaamheden een oogje in het zeil te houden. De etagewoningen in de arbeiderswijken die in de buurt van de leerlooierijen, bierbrouwerijen, naaiateliers waren gebouwd, waren klein, zeker in vergelijking met de grote grachtenpanden voor de rijke kooplui in de steden. De arbeidersgezinnen waren groot, de ruimte klein. In de zomers hingen vaders en moeders na het werk uit de ramen om een praatje te maken met de burens, terwijl ze intussen hun spelende kinderen toeriepen en aanmoedigden. Wie is niet bekend met het geromantiseerde beeld van volkswijken als de Jordaan in Amsterdam, waar de was uit het raam hing of op rekken droogde, waar de deuren van de werkplaatsen van de leerlooiers, timmerlui en smederij overdag open stonden, en waar het leven in de buurt nog echt met elkaar werd gedeeld? De huizen stonden er zo dicht op elkaar, dat iedereen al snel van alle verwickelingen en praatjes in de buurt op de hoogte was. Buurtgenoten wisselden nieuwtjes uit bij de kar van de groenteman, de scharenslied, de bakker of de visboer. En als het draaiorgel de straat inreed, gooiden moeders en dochters het werk aan de kant en haastten ze zich de trappen van de bovenwoningen af om een dansje te maken bij het pierement. Het orgel bracht muziek op straat en mensen op de been. Wie binnen was, deed de ramen open om te luisteren en gooide wat muntgeld in een papiertje naar buiten voor de orgelman. Mensen op straat bleven stil staan bij het orgel. Niet zelden werd er een dansje gemaakt.

Draaiorgel: symbool van straatcultuur

Draaiorgel *De Arabier* is één van de bekendste Nederlandse draaiorgels en werd omstreeks 1925 gebouwd. Het was eigendom van de familie Perlee in Amsterdam. Momenteel is het orgel beschermd nationaal cultuurbezit en te bewonderen in het *Museum van Speelklok tot Pierement* in Utrecht. Op de nationale draaiorgeldag in het *Nederlands Openluchtmuseum* in Arnhem zijn jaarlijks de mooiste kermis- en straatorgels te zien. En in de Amsterdamse straten is het draaiorgel nog steeds een fenomeen, al wordt het steeds meer een attractie voor de toeristen die graag gefotografeerd worden voor het nog altijd populaire muziekinstrument.

Dansende en zingende mensen op straat is misschien een geromantiseerd beeld, gevoed door nostalgie naar een vooroorlogs Nederland, maar toch staat deze beeldvorming niet volledig los van het leven in de volkswijk in de grote stad aan het begin van de 20ste eeuw.

Met de toenemende verburgerlijking van de maatschappij kwamen deze omgangsvormen van de arbeidersklasse echter onder druk te staan. Het straatleven werd als ongeciviliseerd en onbehoorlijk beschouwd. De aanleg van riolering en waterleidingen, badhuizen en gemeenschappelijke ruimtes om de was te doen, moest de bevolking in achterstandswijken niet alleen meer gezondheid en leefruimte geven, maar ook een nette, burgerlijke wooncultuur creëren. Hangen en dansen op straat hoorden daar niet bij. En net als burgermeisjes en burgerjongens werden arbeidersjongeren gestimuleerd om hun vrije tijd in georganiseerd clubverband door te brengen, onder toezicht van jeugdleiders en jeugdleidsters. Sport, educatie en vorming, dat was het devies, leren en ontwikkelen, burgerlijke normen en waarden aannemen in plaats van rondlummelen in ledigheid. Zelfbewuste en georganiseerde jongeren namen in die ontwikkeling het voortouw.

Jeugdbeweging en jongerencultuur

De eerste beweging van jonge mensen die zich afwendden van de volwassen generatie om alleen met elkaar de vrije tijd door te brengen, waren de Duitse *Wandervögel*, opgericht in 1901. De naam stond voor een verzameling losse jongerengroepen die zonder controle van ouders en leraren hun eigen gang wilden gaan. Er werd gesport, gekampeerd en gewandeld in de natuur, zonder bemoeienis en autoriteit van volwassenen.

De *Wandervögel* fungeerden als een voorbeeld voor latere jongerenbewegingen. Aanvankelijk waren het uitsluitend jongens die erbij hoorden, later mochten ook meisjes zich aansluiten. De deelnemers behoorden overwegend tot de middenklasse. Ze geloofden dat de jeugd de toekomst had, dat de maatschappij er beter op zou worden als niet volwassenen, maar zichzelf de bron van verandering waren. Samen zijn in de ongerepte en schone natuur als een pure omgeving om als jonge mensen met elkaar op te trekken, speelde in deze veranderingsgedachte een belangrijke rol.

Op een vergelijkbare manier was de padvinderij een jeugdbeweging die aan het begin van de 20ste eeuw opkwam en waarin de natuur de spil was van de vrijetijdsbesteding van jongeren. Hoewel volwassenen uiteindelijk de leiding hadden, werden de aangesloten groepen – patrouilles – aangevoerd door iets oudere jongens. Spelenderwijs en op avontuurlijke manier maakten ze zich allerlei vaardigheden eigen; spoor zoeken, kompas lezen, hutten bouwen, vuur stoken. Ook hier waren het aanvankelijk alleen jongens die meededen, pas later ontstonden er ook meisjesgroepen. Er werd veel gewandeld en gezongen. Bijvoorbeeld het padvinderslied: 'Hooft zegt het voort, dat nu Jong Nederland niet meer teert, op de kracht van een roemrijk geslacht, maar aan het werk gaat met eigen hand'. En de meisjes zongen: 'Wij Hollandsche meiskes zo jong en zoo blij, in vrijheid vereenigd tezaam; wij staan onze jeugdige broeders ter zij, de padvindster is onze naam'. Net als de *Wandervögel* kwamen de leden van de padvindersbeweging vooral uit burgerlijke kring. De kleding en aanschaf van een fiets om de natuur in te gaan was voor arbeidersjeugd niet betaalbaar.

Scouting Nederland

De padvinderij – Scouting – was en is de grootste jongerenvereniging van Nederland. Een padvinder legt bij de installatie de gelofte af om zich aan de wet te houden, anderen te helpen en plicht te doen voor God en vaderland. Buitenstaanders dreven wel de spot met het quasimilitaristische karakter van de Scoutingbeweging waarin jonge scouts werden ingelijfd. Tegenwoordig hoeven scouts niet meer te kiezen voor een gelofte aan (een) God, waardoor de scouting ook openstaat voor niet-gelovige jongeren. Scouting is ingedeeld naar leeftijdspecifieke groepen van 5 tot 23 jaar en ouder, van Bevers tot Plus-scouts, waarin activiteiten in het buitenleven met elkaar ondernemen. Scouting is weliswaar een wereldwijde beweging, voor de jeugd in Nederland gaat het om contact met leeftijdgenoten uit eigen stad en dorp.

Het was vooral de Arbeidersjeugdcentrale (AJC), opgericht in 1919, die zich speciaal bezighield met arbeidersjeugd en hen scholing, vrijetijdsbesteding en politieke vorming bood. Praktisch elke dag konden de jongeren in plaatselijke afdelingen terecht bij schaak- en damclubs, voor sportactiviteiten, muziek en volksdans, discussie en natuurtochten. Ook de AJC zocht – te voet – de natuur op om stadse jeugd kennis te laten nemen van het buitenleven; men wandelde, zong, praatte en danste.

Aan de glorie tijd van de politiek- en zuilgebonden jeugdbewegingen en jeugdorganisaties kwam na de Tweede Wereldoorlog een einde. De ontkerkelijking schreed voort en jongeren werden steeds minder aangesproken door wandelingen in de natuur. In de stad en op het platteland werden door de overheid club- en buurthuizen ingericht zodat jongeren recreatief hun eigen gang konden gaan in timmerclubs, handvaardigheids- en naaiclubs. Toch vonden de meeste jongeren de activiteiten die de inmiddels groeiende jeugdcultuur met zich meebracht, zoals bioscoop en dancing, veel spannender en aantrekkelijker. Een deel van het jeugdwerk kreeg een meer open karakter, zoals tiener- en jongerensociëteiten waar jongeren elkaar vrijblijvend konden ontmoeten, dansen en muziek luisteren. Maar jongeren wilden méér. In de jaren zestig eisten ze steeds meer autonomie en zeggenschap en werden er semicommerciële jeugdcentra als *Paradiso* in Amsterdam en *De Kargadoor* in Utrecht ingericht, waar ze hun eigen jeugdcultuur binnenbrachten.

Paradiso: poptempel sinds de jaren zestig

Paradiso is een voormalige kerk op steenworp afstand van het Leidseplein en het Vondelpark, twee centrale ontmoetingsplekken van jongeren – hippies - in de jaren zestig. De jongeren kraakten de kerk, werden er eerst door de politie uitgezet, waarna het een jaar later alsnog een jongerencentrum werd. *Paradiso* bestaat nog steeds en is tegenwoordig dé poptempel van Nederland. Wie dáár als muziekband heeft gespeeld, als zanger of zangeres heeft opgetreden, is écht iemand! Bekende namen hebben er opgetreden: UB40, Rolling Stones, Prince, David Bowie, Red Hot Chili Peppers, Billy Idol, Robbie Williams, Lady Gaga.

Ook in provinciesteden verschenen in de jaren zestig jongerencentra om na schooltijd te blijven hangen voordat de tocht naar huis werd ondernomen. Maar uiteindelijk bleef toch de straat een vanzelfsprekende en aantrekkelijke ontmoetingsplek, waar rondhangende jongeren in het straatbeeld zichtbaar aanwezig waren met hun eigen muziek, dans en kleding. Een nieuwe bron van jeugdvermaak maakte zijn entree.

Nozems en jeugdcultuur

De jaren vijftig en zestig van de 20ste eeuw markeerden het ontstaan van een steeds langere periode van jong zijn en de opkomst van een bloeiende jeugdcultuur. Jongeren brachten veel tijd met leeftijdgenoten door, wat tot de creatie van een eigen leefwereld en afgrenzing van volwassenen leidde. De toename in vrije tijd, de groeiende welvaart en de uitdijende consumptiemarkt gaven jongeren middelen in handen om uitdrukking te geven aan wie ze waren, waar ze voor stonden, bij wie ze wilden horen en hoe ze gezien wilden worden. Werkende jongeren, middelbare scholieren en studenten deden dat via eigen jeugdstijlen en jeugdgroepen.

Rock 'n roll was de eerste jeugdculturele muziekstijl die, geïmporteerd vanuit de Verenigde Staten, teenagers aan elkaar bond en tegelijkertijd volwassenen shockeerde. De mix van zwarte *rythm & blues* en de blanke *country & western* leidde tot nieuwe,

opwindende dansmuziek en een opvallende kledingstijl. Het sprak vooral tot de verbeelding van werkende jongeren die zich na werktijd 's avonds op straathoeken posteerden met hun opgevoerde brommers – 'buikschuivers' – , hun transistorradio's en opvallende uiterlijk. Jongens in korte leren jasjes, witte T-shirts en spijkerbroeken, puntschoenen en vetkuiven, meisjes met omhoog gekamd – 'getoupeerd' - haar, wijde petticoats en rokken, brede ceintuurs, voeten gestoken in platte schoentjes en korte sokjes. De 'twist' als moderne dansvorm deed z'n intrede: sexy wiegen met de heupen, de armen losjes heen en weer bewegen. De twist waaide over uit de Verenigde Staten en werd in Nederland een rage. In dancings in de grote steden werden danswedstrijden gehouden.

Filmhelden als Marlon Brando in 'The Wild One' (1953) en James Dean in 'Rebel without a cause' (1955) waren populaire rolmodellen in die tijd omdat ze tegen het gezag aanschopten, in *ganggevechten* terechtkwamen en worstelden met het volwassen worden. De opzweepende muziek en heupwiegende dansbewegingen van Little Richard, Bill Haley en Elvis Presley spraken jongeren aan. Volwassenen waren bang dat de moderne dans en muziek onaangepast en onzedelijk gedrag zou oproepen. Nozem – afkorting van *Nederlands Onderdaan Zonder Enig Moraal* – werd een geuzennaam voor jongeren die voor deze jeugdstijl kozen. In het linkse weekblad *Vrij Nederland* (in de Tweede Oorlog opgericht als verzetskrant tegen de Duitse bezetting) gaven de journalist Jan Vrijman en fotograaf Ed van der Elsken in jaren vijftig in hun artikelen een gezicht en spreekbuis aan deze nozems. Ze lieten zien hoe de jeugd zich na een dag hard werken in de fabriek, de bouw of de havens ontspande in hun eigen wereld waarvoor ze dankzij gestegen jeugdlonen de financiële middelen hadden. Via hun jeugdcultuur zetten ze zich af tegen de burgerlijke moraal en het heersende gezag, beleefden via hun brommers en motoren een gevoel van vrijheid. Bij de vertoning van de film 'Rock Around the Clock' braken in enkele plaatsen in Nederland kleine relletjes uit. Gealarmeerd door het opruiende karakter van de film wachtte de politie de jongeren op, wat weer reacties opriep van de kant van de jongeren. In meerdere plaatsen in Nederland werd de film verboden. Verzet van jongeren tegen het gezag was geboren.

De nozems in Amsterdam die de Nieuwendijk als trefpunt hadden, zorgden door het scheuren op hun brommers en het sarren van de politie voor opwinding en lawaai. De relletjes werden in de kranten breed uitgemeten, beschreven als uitingen van rebellerende jeugd. Hoewel de nozems publiekelijk burgerlijke normen omtrent fatsoen, omgangsregels en seksualiteit provoceeden, gingen ze elke dag naar hun werk en voegden ze zich na hun wilde *teenage*-jaren in de verplichtingen van huwelijk en zorg voor een gezin.

Brommer: symbool van jeugdcultuur

Amsterdamse jongeren verzamelden zich in de jaren vijftig op straathoeken bij hun favoriete vervoermiddel, de brommer. Terwijl in heel West-Europa de bromfiets symbool werd van jeugdcultuur (elk land had z'n eigen model) werd het vervoermiddel in Nederland een populaire, snelle variant van de fiets. Huismoeders, boeren op het platteland, kantoorpersoneel en arbeiders in de steden, en steeds meer jongeren die geld hadden om een eigen vervoermiddel aan te schaffen, reden op de bromfiets. De bromfiets was onder jongeren niet alleen een vervoermiddel, maar ook een manier om zich via model en snelheid van elkaar te onderscheiden. Terwijl de nozems met hun vetkuiven, strakke broek, leren jack en sigaret achteloos in de mondhoek op een stoere Duitse DKW, Zündapp en Kreidler rondreden (voorovergebogen, handen aan het stuur, meisje achterop), kozen studenten en artistiekelingen voor een Puch of Tomos met hoog stuur, voeten in suède schoenen, zwarte cape en lang haar wapperend in de wind. De jongeren verschilden van elkaar in vervoermiddel en uiterlijk, in sociale achtergrond en toekomstbeeld, maar deelden hun protesthouding tegenover de burgerlijke moraal en samenleving.

Hippies en provo's

Een tegenhanger van de nozemcultuur van de jaren zestig, was de hippiecultuur die overwaaid uit de Verenigde Staten, waarin jongeren afstand namen van de Amerikaanse Droom, van wereldmacht en militarisme. In plaats daarvan predikten de hippies – gekleed in tweedehands kleding, oude spijkerbroeken, Indiase gewaden en lange haardracht – de liefde, het bezitloos samenleven, waren ze op zoek naar het 'echte' bestaan. De hippiebeweging was een protest tegen de burgerlijke, geordende maatschappij, nam afstand van de toenemende materiële welvaart, benadrukte de geestelijke bevrijding als levensdoel. De beweging introduceerde

ook het drugsgebruik in Nederland; hasj en marihuana, LSD en later zwaardere middelen. Drugs verruimden de geest, bracht gebruikers in contact met hun 'diepere zelf', maar kon ook uitmonden in een 'bad trip'.

In Amsterdam werd het statige Vondelpark waar de gegoede burgerij in de avond en op zondagen graag een wandeling maakte over de aangeharkte paden, dé ontmoetingsplek van hippies die vanuit de hele wereld neerstreken in het park. In de lange mooie zomer van 1971 troffen de jongeren elkaar, gitaar spelend en dansend, lange kralenkettingen met vredessymbolen om de hals, bloemen in het haar. Ze zwommen in de vijver, bedrezen vrije seks, blowden geestverrijkende middelen; het leven werd gevierd. Het park groeide uit tot een hippiecamping, de gemeente richtte er w.c.'s en douches in, een hulppost voor geflippte drugsgebruikers, de politie surveilleerde op veiligheid. Enkele jaren later werd kamperen in het park verboden en werd een voormalige meisjesschool omgebouwd tot jeugdherberg. Zoals elke jeugdcultuur was ook de hippiebeweging met muzieksmaak en stijl verbonden. De Amerikaanse muzieksce­ne had grote invloed op de Nederlandse muziek, maar er waren ook Nederlandse zangers die naam maakten. Na het Vondelpark in Amsterdam werd het Kralingse Bos in Rotterdam in de jaren zeventig een podium waar zo'n 100.000 bezoekers naar muziek kwamen luisteren, dansen, eten, roken en drinken. Tot aan de dag van vandaag bieden grote parken in de zomerperiode een podium aan muziekbands en een verblijfplaats aan bezoekers die de muziek willen horen en eigentijdse vormen van jeugdcultuur willen uiten en beleven. Dance Valley (the Woodstock of Dance) in Spaarnwoude (Noord-Holland), Pinkpop in Landgraaf (Zuid-Limburg), Lowlands in Biddinghuizen (Flevopolder), om maar enkele voorbeelden te noemen.

Eind jaren zestig radicaliseerde een deel van de studenten in Nederland – mede onder invloed van de revolutie in Parijs en hervormingsbeweging in Berlijn - tot wat de Provo­beweging werd genoemd. Net als de hippies waren de provo's antiautoritair en tegen het gezag, voor verregaande democratisering, en verzet tegen het regentendom. Het witte-fietsenplan zou moeten leiden tot gratis gebruik van fietsen in de stad als alternatief voor de vervuilende auto's, het witte-wijvenplan tot gratis verstrekking van de anticonceptiepil. Uiteindelijk is deze jeugdcultuur een belangrijke aanzet geweest tot democratisering van de bestuursstructuur van de universiteiten, tot gelijkwaardiger sociale verhoudingen tussen volwassenen en jeugd, tot meer ruimte voor non-conformisme en open communicatie. Al is Nederland geen socialistisch land geworden, zoals radicale studenten hoopten.

Van jeugdcultuur naar jeugdculturele stijlen

Vanaf de jaren zeventig is 'de' jeugdcultuur uiteen gevallen in vele verschillende stijlen, waarbij jongeren van diverse sociale en etnische achtergronden hun eigen stijlvormen ontwikkelen waarin ze zich via muziek, kleding, haardracht, taalgebruik uitdrukken. 'De' jongere bestaat niet, 'de' jeugdcultuur ook niet.

Een belangrijke jeugdstijl die mede dankzij de naoorlogse immigratie uit voormalige kolonies (Suriname, de Antillen) de popmuziek en de jeugdcultuur verrijkt heeft, is R&B (rythm & blues) die sinds de jaren tachtig populair is. Het zijn vooral Afro-Caribische (Surinaamse en Antilliaanse) jongeren die de muziekstijl hebben ontwikkeld tot een jeugdsubcultuur. Niet protest en verzet tegen maatschappelijke verhoudingen – zoals in de jaren zestig is het geval was, maar de muzikale stijl onderstreept het belang van liefde en seks, geld en er goed uitzien. R&B is te typeren als een vrijetijdscultuur, als een jeugdstijl die zich in het uitgaansleven manifesteert, er is voor de 'fun', waarbij jongeren grote party's en discotheken bezoeken. Het publiek bestaat voor een groot deel uit Surinaamse en Antilliaanse jongeren, en later ook Marokkaanse en autochtoon Nederlandse jongeren. Naast de muziek is het uiterlijk van R&B liefhebbers van groot belang; jongens die er gespierd en macho uitzien, meisjes die zich goed en sexy kleden. Populaire media als TMF en MTV hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de verspreiding van R&B als populaire jeugdstijl die veel jongeren in Nederland aanspreekt.

Een ander voorbeeld van een jeugdstijl die in Nederland veel jongeren aanspreekt is Hiphop. Van oorsprong begonnen als straatcultuur in zwarte achterstandswijken in grote steden als Chicago, Parijs en Londen, is het sinds de jaren tachtig een invloedrijke muziekvorm en levensstijl in Nederland. Grondlegger van de Nederlandse hiphop is de Surinaamse rapper LTH, een voorbeeld voor veel andere zwarte jongeren om via rap, breakdance, graffiti, bewegen, taalgebruik, kleding, een eigen stijl te ontwikkelen. Via hun rapteksten drukken de jongeren uit wat ze in hun buurt en op straat ervaren, bevatten aanklachten tegen hun levenssituatie. In de teksten wordt straattaal gebruikt, een mix van Marokkaanse, Surinaamse, Engelse, Turkse en Nederlandse woorden. Via deze taal onderscheiden de jongeren zich van anderen als aparte groep, via hiphop drukken jongeren hun identiteit uit, maken daarbij gebruik

van verschillende culturele contexten waartoe ze behoren: tot de Nederlandse samenleving, de Marokkaanse gemeenschap, de islamitische religie, de allochtone minderheid. Jongeren 'spelen' ermee in hun muziek, taal en uiterlijk, laten zich niet in één hokje vangen.

Hiphop

Hiphop is een muziekvorm en levensstijl die niet alleen draait om *rappen*, maar ook om specifieke manieren van dansen – *breakdance* -, bewegen, taalgebruik, kunst (graffiti), kleding en films. Hiphop geeft jongeren – met name jongens en meisjes in achterstandswijken grote steden – een podium waarin hun alledaagse leven op straat kunnen verwoorden. 'De straat' verwijst niet alleen naar de fysieke ruimte of naar de wijk waar *rappers* vandaan komen, maar ook een culturele ruimte die uitdrukking geeft aan normen en waarden, esthetiek en gedragscodes die het alledaagse leven in de wijken vertegenwoordigen. Kenmerkend voor *rappen* is de straattaal die gebruikt wordt. wat een mix is van Marokkaanse, Nederlandse, Turkse, Engelse en Surinaamse woorden. Muziek, taal en dans: een mix van (jeugd)culturele stijlen.

Naast deze twee voorbeelden van jeugdstijlen die niet uniek zijn voor Nederlandse jongeren, maar door jongeren in Nederland wel een eigen accent, kleur en interpretatie hebben gekregen, zijn er vele andere jeugdstijlen te noemen die in Nederland opgeld doen. Kenmerkend voor de meeste jongeren van nu echter is dat ze zich niet vastleggen op één jeugdstijl, muziekvoorkeur, kledingwijze vastleggen, maar combinaties maken, van stijl wisselen. Trendhoppen en stijlsurfen is toegestaan, door combineren van stijlen laten jongeren zien dat ze spelen met trends en marketinginvloeden. Jongeren in de grote steden spreken een straattaal die doorspekt is met buitenlandse woorden, vlevlechten sms en 'chat' taal in hun dagelijkse communicatie. Ondanks de grote invloed van (nieuwe) media en markeringsstrategieën, blijven jongeren de behoefte voelen om te laten zien wie ze zijn, waar ze voor staan, waar ze bij willen horen. Jongerenstijlen geven uitdrukking aan die eenheid in verscheidenheid.

Hangjongeren: jeugdcultuur op straat

Hangjongeren maakten zo'n twintig jaar geleden hun entree in het Nederlands taalgebruik. Ze hadden en hebben een negatief imago bij een breed publiek. Kranten berichten van overlast door geschreeuw, achtergelaten rommel, blowen en alcoholmisbruik of gevoelens van onveiligheid die de jongeren oproepen. Menig dorp en stad heeft de laatste tien jaar zelfs 'hangjongerenbeleid' ontwikkeld. Voorschriften, regels en samenscholingsverboden geven aan wat jongeren op straat wel of niet mogen. Vaak worden in dorpen en steden ontmoetingsplekken aangewezen waar ze ongestoord bij elkaar mogen zijn. Zo nodig worden mosquito's aangebracht om jongeren te verjagen. De apparaten geven een irritante hoge pieptoon af die vanwege de toonfrequentie vooral door jongeren wordt opgevangen en hen aanspoort een andere plek op te zoeken. Pogingen van bestuurders en opvoeders om de aanwezigheid en het gedrag van jeugd in de openbare ruimte te reguleren en in te perken zijn niet nieuw. Rondhangen en ontmoeten op straat is van alle tijden, een uiting van eigentijdse jeugdcultuur, waar volwassenen vaak met zorg naar kijken en op reageren. Waarin verschillen de hutten waar de dorpsjeugd van vroeger bijeen kwam van de hangketen van nu? Waren de nozems van de jaren zestig de stadse hangjongeren van tegenwoordig? Welke jongeren gebruiken de openbare ruimte als ontmoetingsplek en waarom eigenlijk?

Oude schuren, afgedankte afvalcontainers, keten, caravans, afdakjes: er bestaan tegenwoordig vele vormen van 'hangplekken' voor jongeren in Nederland. Jongeren op het platteland gebruiken de onderkomens om elkaar te ontmoeten. Samen timmeren ze een bar in elkaar, brengen verlichting aan of schuiven oude banken naar binnen om te kunnen zitten. Sommige ouders zijn bezorgd en vrezen overmatig alcoholgebruik, maar andere ouders vinden juist dat keten nu eenmaal bij de jongerencultuur van het platteland horen. Ze hebben misschien zelf ook in hun jonge jaren in hutten en schuren ontmoetingsplekken met leeftijdgenoten gebouwd. Jongeren zelf geven aan graag bij elkaar te zitten vanwege de gezelligheid, om te kletsen, wat televisie te kijken en een biertje te drinken. Zaterdagavond is de hangkeet een plek om 'in te drinken' voordat er afgereisd wordt naar een discotheek in een naburig dorp. Geschat wordt dat er in Nederland zo'n 1.500 keten zijn die door jongeren buiten de stad gebruikt worden als ontmoetingsplek. Ook de stadse jeugd zoekt elkaar buitenshuis op. In het buurthuis, de sportkantine, maar ook op ontelbare informele ontmoetingsplekken in de openbare ruimte. Op de hoek van de straat, een bankje in een park of winkelcentrum, bij de lokale snackbar of rond een sport-

of speelplek in de buurt. Ze praten en roken wat, kijken wat er zoal om hen heen gebeurt, becommentariëren voorbijgangers, bespreken elkaars kleding, nieuwe scooter of gsm.

Een hangjongere is volgens het Nederlandse Woordenboek Van Dale 'een jongere die hangt' of een 'jongere die met een groepje op straat rondhangt en soms overlast veroorzaakt'. Hoewel de volksmond en media jongeren op straat associëren met overlast en criminaliteit, is de werkelijkheid vaak anders. Het zijn overwegend onopvallende, gewone tieners die elkaar in het alledaagse leven op straat ontmoeten. De meerderheid van de Nederlandse jeugd ontmoet elkaar vooral thuis en in georganiseerd verenigingsverband, een minderheid zoekt de straat op. De meesten zijn jongens, vaak (maar niet altijd) afkomstig uit gezinnen met een laag inkomen. Ze groeien op in achterstandsbuurtten, maar ook in nieuwbouwwijken en dorpen op het platteland. De hanggroep kan groot of klein, los of hecht zijn, vooral bestaan uit spijbelaars en werkloze jongeren, maar ook uit jongeren die elkaar alleen na schooltijd treffen. Pakweg de helft van de straatgroepen is hinderlijk en luidruchtig aanwezig in de buurt of brengt wel eens vernielingen aan. Een klein aantal provoceert omstanders en politie, en een nog kleiner aantal brengt vernielingen aan, pleegt vormen van geweld en criminaliteit en is niet aanspreekbaar op dit gedrag.

Jeugdcultuur en straatmuziek

Muziek was en is een onlosmakelijk onderdeel van het alledaagse leven dat zich in volkswijken vaak op straat afspeelde. Het straatorgel bracht mensen de straat op, waar de liederen uit volle borst werden meegezongen een dansje werd gemaakt rond het 'pierement'. Dit lijkt weinig veranderd te zijn. De jeugd vermaakt zich nog steeds met muziek en dans, hoewel dit tegenwoordig meer als overlast ervaren wordt. Technische ontwikkelingen hebben muziek op een nieuwe manier de straat op gebracht. Zo gaf de opkomst van de transistorradio in de jaren vijftig jongeren de mogelijkheid om hun muziek mee naar buiten te nemen en de publieke ruimte te vullen met hun eigen muziekstijl. De kleine snoerloze radio leidde tot een revolutie in de beleving van muziek en maakte de leefwereld en cultuur van de jeugd buitenshuis echt goed zichtbaar en hoorbaar. *Teenagers* lieten zich graag meevoeren met de muziek en imiteerden de heupwiegende helden die ze op het witte doek hadden gezien. Begin jaren tachtig kwam de gettoblaster op de markt. Het apparaat, geïmporteerd vanuit de getto's van de grote steden van de Verenigde Staten, gaf jongeren de mogelijkheid om de muziek nog harder te laten horen en de nieuwste dansen en fysieke kunsten op straat uit te proberen. Via cassettebandjes en later door middel van CD's kon de eigen muziekstijl via twee flinke luidspelers over straat, strand en park schallen. In de 21ste eeuw delen jongeren hun muziek op straat via hun mobiele telefoon of iPod.

De moderne techniek is van invloed op de manier waarop muziek in de openbare ruimte aanwezig is. Maar genieten van muziek op straat allesbehalve een nieuw verschijnsel. Totdat de radio een vertrouwd attribuut werd, waren het straatmuzikanten, draaiorgels en troubadours die de muziek verzorgden. Op kermissen, straatfeesten, bruiloften maar ook in het leven van alledag trokken straatzangers en orgeldraaiers de wijken in, zodat jongens en meisjes, vaders en moeders een dansje bij het pierement konden maken. Van oudsher werd muziek op straat gespeeld en gedeeld en werden volksliedjes door straatzangers verteld en doorgegeven. Muziek op straat raakte in de loop van de tijd steeds meer aan regels en verordeningen gebonden. Het aanbod aan muzikanten is groot en het geluid moet concurreren met verkeerslawaai, zodat de technisch versterkte instrumenten steeds krachtiger en luider klinken. De stad Amsterdam maakte op 9 april 2007 op haar website bekend dat muziek maken op straat voortaan aan de volgende regels gebonden was: *'U mag geen geluidsversterkende apparatuur gebruiken en geen muziek maken met slaginstrumenten, zoals bongo's en drums. Ook is het verboden om met meer dan zes personen op te treden. Verder is het maken van muziek op de openbare weg alleen toegestaan tussen 9.00 en 23.00 uur. Ten slotte mag u niet langer dan een half uur rond dezelfde plaats spelen.'* Alleen op Koninginnedag en op Nationale Bevrijdingsdag 5 mei mogen jong en oud, beginnelingen en beroepsmuzikanten zonder vergunning hun muziek maken en kunsten vertonen. En als het aardig klinkt krijgen ze er van het publiek nog een muntje voor!

Van wie is de straat?

Voor de jeugd is de buitenwereld een onmisbaar leefterrein waar ze zich spelenderwijs kan ontwikkelen. Terwijl kinderen genoeg hebben aan de eigen buurt en het woonerf, verkennen tieners andere delen van stad en andere dorpen. Steeds meer is onderkend dat buiten spelen en optrekken met leeftijdgenoten meer is dan zinvolle vrijetijdsbesteding voor de jeugd. Het draagt bij aan de ontwikkeling van ruimtelijk inzicht, fysieke en motorische beweging en sociale vaardigheden. Maar naarmate de jeugdperiode steeds

langer werd, was er steeds minder ruimte voor spelen en ontmoeten op straat. Steden raakten volgebouwd, straten werden parkeerhavens voor auto's en veilige en natuurlijke speelplaatsen in de woonomgeving worden schaars. Voor kinderen in achterstandswijken worden speciale speelplekken ingericht waar ze zich onder toezicht kunnen vermaken. Er is weinig oog voor jongens en meisjes die de schommel ontgroeid zijn. In de zomer bemoeien aangestelde sportopbouwwerkers en straatcoaches zich in oude stadswijken met de oudere jeugd, organiseren jongerenwerkers en wijkagenten sportevenementen, ter vermaak van de jeugd en ter bestrijding van de overlast.

Voor de meeste oudere jeugd die graag op straat is, blijft de straathoek, de naburige snackbar of het bankje bij de bushalte na schooltijd een favoriet trefpunt en ontmoetingsplek. Voor het trappen van een balletje, oefenen met skateboard of stunts met de fiets is weinig fysieke ruimte, maar ook weinig tolerantie in de buurt. Ballen die op auto's terechtkomen, langsflietsende skaters, knallende brommers en scooters: ze zijn een doorn in het oog van menig buurtbewoner. Terwijl in de jaren vijftig een vertrouwde buurtbewoner de jeugd streng toesprak als het te gortig werd, wordt nu de politie of het jongerenwerk opgebeld en aangemaand tot ingrijpen.

Straattaal of taal van de straat

Net als kleding en muziek is taal een manier waarop jongeren uitdrukken wie ze zijn en waar ze bij willen horen. Taalkundige René Appel introduceerde eind jaren negentig het begrip 'straattaal' in Nederland als aanduiding van de eigen taal die jongeren onder elkaar ontwikkelen en gebruiken. Terwijl ouders en leraren bang zijn dat straattaal het gebruik van correct Nederlands bedreigt, wijzen taalkundigen juist op de creativiteit die jongeren aan de dag leggen door het veranderen en opnemen van buitenlandse woorden in het Nederlands.

Het onderstreept de identiteit van de eigen subcultuur, vraagt actieve communicatie met vrienden om de taalregels en woordenschat eigen te maken. Het gebruik van straattaal komt vooral in grote steden voor, waar autochtone en allochtone jongeren experimenteren met taal en verschillende groepen hun eigen taal maken. Door het omdraaien van de woordvolgorde, expres gebruiken van verkeerde lidwoorden, toekennen van nieuwe betekenissen aan woorden, opnemen van uitdrukkingen en woorden uit het Engels, Surinaams, Kaapverdisch, Marokkaans, Turks en Amerikaanse *slang*, ontwikkelen jongeren een eigen omgangstaal. Er is niet één jongerentaal. De straattaal bestaat niet. Er bestaan diverse varianten, wat per stad en wijk kan verschillen. Diverse straatwoordenboeken zijn online te vinden, met een alfabet van 'a blub ya' (houd je bek) tot aan 'zwindels' (gierig). Uitgevers van woordenboeken en taalwetenschappers verzamelen deze woorden en uitdrukkingen en analyseren de taal die jongeren op straat ontwikkelen. Veel jongeren vinden dat onzin; de straattaal is van hen en moet dat blijven. De laatste twintig jaar is straattaal van jongeren breed in de belangstelling. Toch zijn al sinds de opkomst van de jeugdcultuur in de jaren zestig jongerenwoorden geïntroduceerd in het dagelijks taalgebruik. 'Mieters' en 'knalfuif' is bakvissentaal uit de jaren vijftig, 'te gek', 'gaaf' en 'onwijs' stamt uit de *flowerpowertijd*. Elke tijd levert nieuwe woorden op. Vooral de hiphop jeugdcultuur die zich begin jaren tachtig op straat, in parkeergarages en metrogangen ontwikkelt onder Surinaamse en Antilliaanse jongeren, leverde een nieuw jargon – hiphopjargon of *rap* – op. Een hard en direct taalgebruik, geïnspireerd door zwarte jongeren uit de slums van Amerikaanse steden, *raps* die gaan over misstanden in hun dagelijks leven.

Graffiti als straatcultuur

Tegenwoordig is graffiti een erkende kunstvorm die in galeries te bezichtigen is en verbonden wordt met bekende namen als Keith Haring en de Nederlandse Herman Brood. Brood combineerde rockmuziek, schilderkunst en graffiti als zijn levenskunst, werd als musicus en schilder bekend bij een breed Nederlands publiek.

Rockheld Herman Brood

Herman Brood speelde en zong in verschillende rockbands, waaronder de *Moans* waarmee hij in de jaren zestig door Duitsland toerde. Daar werd de basis voor zijn alcohol- en drugsverslaving gelegd, die hij tot aan zijn dood in 2001 zou behouden. In Nederland werd hij bekend met de band *Wild Romance*. Het tweede deel van zijn leven stond in het teken van de schilderkunst, waarvan hij de basis legde als graffitispuiters die aanvankelijk illegaal, later op verzoek trams en andere objecten in de openbare ruimte splot. Zijn uiterlijk – zwarte kuif, strakke broek, blote bast onder een leren jas – illustreerde zijn levensstijl. *‘Er is maar één ding dat me echt bezighoudt in rock & roll: het puur houden. En met puur bedoel ik: van de achterbuurten. Want daar hoort rock & roll thuis, daar is rock & roll opgegroeid’*. Herman Brood liet een grote collectie schilderijen, platen en biografieën na. Door zijn ruige leven is hij voor twee generaties een belichaming van *sex, drugs and rock & roll*. Zijn werk kwam na zijn dood in overzichtstentoonstellingen van het Stedelijk Museum in Zwolle, Cobra Museum in Amstelveen en het Groninger Museum te hangen.

De moderne graffiti heeft zijn oorsprong in de Verenigde Staten, waar eind jaren zestig jongeren uit sloppenwijken bij wijze van provocatie muren, metrostellen, schuttingen en gebouwen in de openbare ruimte met viltstiften bewerkten of met verf bespoten. In de jaren tachtig maakten Nederlandse skajongeren, punks en hiphoppers in Amsterdam en Rotterdam graffiti tot stijlkenmerk van hun subcultuur. Ze spotten boodschappen, afbeeldingen en tekeningen op straatmeubilair (bus- en tramhaltes, zitbankjes, telefooncellen), trams en bussen, viaducten en gebouwen. Door het plaatsen van een bijnaam, letter of figuurtje als symbolische handtekening – *tag* – lieten zij zien dat ze er zijn, dook hun aanwezigheid overal in de stad op. Meer ingewikkelde graffititekeningen – *pieces* – vroegen meer tijd en werden goed voorbereid. Door kleur- en vormgebruik waren de spuiters voor anderen herkenbaar, en konden ze laten zien hoe vaardig, creatief en origineel ze waren. De openbare ruimte werd gekleurd en opgeëist.

Hoe kunstig de tekeningen ook kunnen zijn, graffiti is verboden en wordt door gezagsdragers en eigenaren van de objecten als vandalisme gezien. De spuitbussen zijn duur, het verwijderen van de verf trouwens ook. De graffiti is gedeeltelijk uit het illegale straatcircuit gekomen doordat het via bekende kunstenaars wordt toegepast. Ook wordt graffiti in en op scholen en buurthuizen gebruikt om de omgeving een jonge en eigentijdse uitstraling te geven. Jongeren maken onder begeleiding van kunstenaars of vakdocenten een ontwerp dat ze daarna op de muren van de school of hun clubhuis spuiten. In graffitiworkshops kan de spuitkunst geoefend worden, in sommige steden zijn legale graffitiplaatsen ingericht waar gespoten kan worden. Daarmee verliest graffiti als protestvorm voor jongeren z'n spanning.

Kleur in het uitgaansleven

De toenemende culturele diversiteit onder Nederlandse jongeren die sinds de jaren zestig de schoolbanken, straatbeeld en uitgaansleven kleurt, manifesteert zich op bijzondere wijze in het nachtelijke uitgaansleven. Terwijl een groot deel van de jeugd zich met elkaar ‘mengt’ in clubs, lounges en disco’s, zijn er tegelijkertijd specifieke ‘smaakenclaves’ ontstaan waarin gelijkgestemden elkaar treffen. Naast homobars, studentencafés, disco’s voor ‘ordi’s’ of ‘normalo’s’, zijn er in het uitgaanscircuit in de steden ook ‘etno-parties’ ontstaan waar feesten gehouden worden door en voor specifieke etnische groepen: voor Aziatische, Turkse, Marokkaanse jongeren. De toename van deze parties hangt deels samen met het ‘deurbeleid’ in het uitgaansleven, waarbij allochtone jongeren niet zelden de toegang wordt geweigerd, maar ook met de behoefte om eigen dansstijlen te behouden, eigen muziek- bijvoorbeeld Raï of Türkpö - te draaien, rekening te houden met de omgangsvormen tussen jongens en meisjes die vanuit de oudercultuur wordt meegegeven. Terwijl de etno-parties aanvankelijk beperkt bleven tot het eigen groep, zijn ze inmiddels commercieel zo succesvol dat grote zalen in de steden deze avonden aanbieden en een steeds diverse publiek trekken en *mainstream* worden.

Digitale jeugdcultuur

Jongeren in Nederland zijn – net als jongeren elders in de westerse wereld – met internet opgegroeid. Hoewel omgaan en leven met digitale communicatiemiddelen voor jongeren zelf vanzelfsprekend is, worden ze door marketeers en onderzoekers met een

diversiteit aan begrippen getypeerd: de internetgeneratie, dotcom-generatie, netwerkgeneratie, Nintendo-generatie, Einstein-generatie, sms-generatie, knip-en-plak-generatie, screenagers, generation M (media) of generatie C (content), *My space generation* of afleidingen van diverse andere ict-applicaties. Hoe volwassenen er ook over denken of de huidige generatie typeren, voor jongeren zelf biedt internet vele mogelijkheden tot de vorming van nieuwe jeugdgroepen. Zo is '*clan-based gaming*' ontstaan als samenspelen via internet, aanvankelijk vooral tussen vriendengroepen, maar steeds tussen *clans* van gamers die elkaar via internet ontmoet hebben en het serieus – fanatiek – met elkaar het spel spelen. Ook onder gamers heeft zich een eigen taalgebruik ontwikkeld om binnen de *clan* te communiceren en daarvan andere *clans* uit te sluiten. Een grootschalige vorm van online gaming is de *Massively Multiplayer Online Role-Playing Games (MMORPG)*, inmiddels overvleugeld door *World of Warcraft* waaraan wereldwijd miljoenen betalende deelnemers meedoen. Hiermee is duidelijk dat de digitale jeugdcultuur geen Nederlands, Europees of Westers fenomeen is, waarin overigens ook volwassenen fanatiek meespelen. Tegelijkertijd worden er kleinschalige *Local Area Networks (LAN's)* opgericht die in een buurthuis of club een weekend met elkaar spelen, en een argon gebruiken die voor buitenstaanders nauwelijks te begrijpen is.

Een geheel ander voorbeeld van digitale (jeugd) cultuur zijn Marokkaanse, Turkse, Antilliaans/Surinaamse websites. Een bekende website is *Maroc.nl* die door jongeren van Marokkaanse afkomst is opgericht en een digitaal platform biedt aan jongeren om ervaringen, opvattingen en ideeën te delen. De site omschrijft zichzelf als Marokkaans-Nederlandse community met een activiteitenkalender, foto's, games, forums, video's, dates, chats, waar *fun* wordt gedeeld, maar ook serieus wordt gediscussieerd over politieke en sociale onderwerpen, zoals de toenemende angst voor de Islam in Nederland. Deze digitale jeugdcultuur is zowel uiting van 'bij elkaar horen' als Marokkaans-Nederlandse jongeren, als van (dreigende) uitsluiting uit de samenleving. Ook deze ontwikkeling is geen specifiek Nederlands fenomeen.

Digitale jeugdcultuur allochtone jongeren

'Zelfs de ringtone is Hindoeestaans', is de aanhef van het portret van Sheetal Lachminrainsingh (16), die dagelijks internet gebruikt om met een vriend Hindifeesten en evenementen voor jongeren te organiseren. *Soms ben ik wel vijf uur per dag actief online. Ik bereid met dj's feesten voor, mail met zakelijke contacten. Zonder internet zou m'n leven nóg stressvoller zijn.* (Jaarboek ICT, 2006, p.107).

Het ICT-gebruik van allochtone jongeren is groot, maar blijft wat achter bij dat van autochtone jongeren. Internetgebruik is een afspiegeling van het offline gedrag: groepen die in het echte leven vooral gericht zijn op de eigen groep, zijn dit op internet vaak ook. Het internetverkeer stelt jongeren in staat om met rollen en identiteiten te experimenteren, zonder zich belemmerd te worden door sociale controle door het gezin of de gemeenschap. Marokkaanse jongeren discussiëren op forums van websites zoals *maroc.nl* over de actualiteit, maar ook over de Islam en gevoelige zaken zoals liefde, relaties en het huwelijk. Zij laten zich de ene keer leiden door hun culturele en islamitische achtergrond en de andere keer door hun dagelijkse ervaringen als Marokkaanse Nederlander. Ze verwijzen naar verschillende bindingen, loyaliteiten en dilemma's van jongeren. Vooral aan moslimjongeren biedt het internet een plek om met het andere geslacht in contact te komen, aangezien de omgang tussen jongens en meisjes gebonden is aan strikte regels. Ouders hebben vaak weinig kennis van het internet en daardoor behoren deze websites tot het eigen domein van de jongeren.

'De' jongere bestaat niet, 'de' jeugdcultuur evenmin

Wat in de jaren zestig begon als een nieuw fenomeen in Nederland, een eigen cultuur die jongeren als generatie met elkaar deelden en ontwikkelden, is in de loop van vijftig jaar uitgewaaid in een diversiteit aan jeugdstijlen en jeugdsubculturen. Gemeenschappelijk voor die verscheidenheid is dat jongeren blijven zoeken naar uitingen in muziek, gedrag, dans, beweging, kleding en haardracht, om te laten zien wie ze zijn en waar ze bij willen horen. Gemeenschappelijk is ook dat jeugdcultuur nooit een nationaal fenomeen is geweest, altijd beïnvloed door ontwikkelingen en bewegingen elders in de wereld, maar wel altijd met een Nederlandse 'twist'. Al wordt het steeds lastiger om vast te stellen wat dat 'Nederlandse' karakter eigenlijk is. Welleuk eigenlijk.